

آکوستیسم

مرتع شهرستان طالقان

امید مرادی

کارشناس ارشد ژئومورفولوژی و دبیر جغرافیا، بانه

چکیده

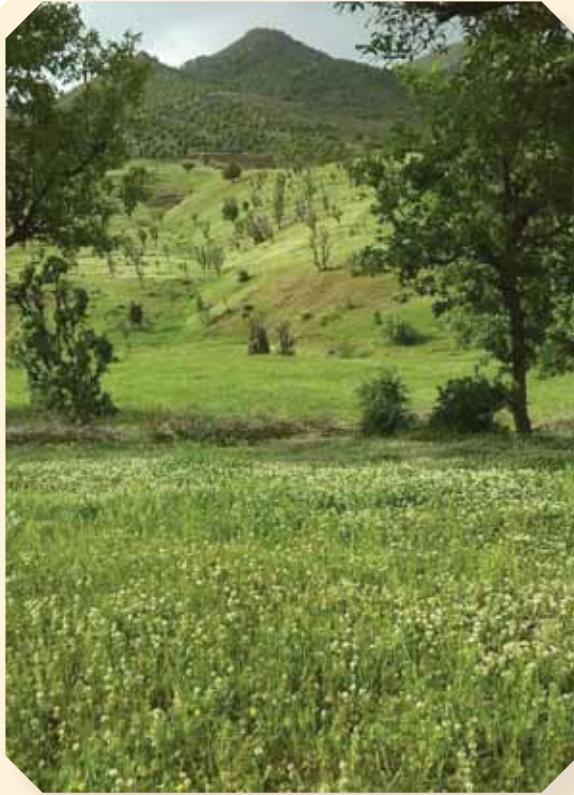
در این مقاله به تعریفی جامع از اکوستیسم، خواص بنیادین، اجزای تشکیل دهنده و ساختارهای زیستی آن پرداخته ایم. مساحت کل شهرستان بانه بالغ بر ۱۵۰۰۰ هکتار است که از این مقدار حدود ۸۰۰۰ هکتار را جنگل تشکیل می دهد (کمی بیش از ۵۰ درصد) و ۲۰۰۰ هکتار هم خارج از منابع طبیعی است. طبق طبقه بندی اقلیمی «کوین» آب و هوای بانه مدیترانه‌ای و مرتبط سرد است. خاک منطقه از نظر پوشش گیاهی و درختچه‌ای مملو از مواد آلی معدنی و در حد متوسط نیز آهکی است. همچنین این خاک دارای زهکش خوب و مناسب طبیعی است.

در این نوشتار نیمنگاهی به اکوستیسم منطقه بانه داریم و بر این منوال برآن شدیم که عوامل تخریب اکوستیسم منطقه را مورد بررسی قرار دهیم. در پایان نیز پیشنهادهایی را برای رفع این مشکل ارائه خواهیم داد.

کلیدواژه‌ها: اکوستیسم، بانه، مرتع، منابع طبیعی.

مقدمه

شهرستان بانه منطقه‌ای است کوهستانی و جنگلی و در تقسیمات کشوری جزء استان کردستان بهشمار می‌آید. این شهرستان از طرف شمال به خطالرأس ارتفاعات بین شهرستان بانه و گهورک سفر و مهاباد محدود است و از طرف جنوب هم به خطالرأس ارتفاعات بین بانه و

مراتع اطراف بانه

زمین‌شناسی و خاک

کوه‌های منطقه از نظر چینه‌شناسی مربوط به دوران پرکامبرین هستند که قسمت وسیعی از ناحیه را در برگرفته و با لایه‌هایی از مرمریت مشخص گردیده‌اند و حالتی شبیه به کوارتز پرفیبری دارند. اکثر سنگ‌های دگرگونی اذرین از نوع شیت و دگر شیت هستند که قسمت بیرونی آن‌ها اکسیده شده (ترکیب آهن با اکسیژن) و به رنگ قرمز درآمده‌اند. در قدیمی‌ترین فعالیت‌های موجود ژوارسیت هبورت، رخمنون‌های کوچک و بزرگ از وکلان‌های اذرینی (کوه قلارش) را می‌توان مشاهده کرد. دره‌هایی که در نتیجه پیدایش رودخانه‌ها پدید آمده‌اند علاوه بر فرسایش ناشی از جریانات آب، تابع شرایط تکتونیکی و عملکرد گسل‌ها هستند؛ به‌طوری که حتی در مناطق یکنواخت از نظر لیستولیزی، همچون فیلیت‌های کرتاسه که پهنه‌ی گستردگی را در اشتغال خویش دارند و نیز در مناطق پویای تکتونیکی که گسل‌های خطی پوشیب وجود دارد، دره‌ها ژرف و خطی با پیچ و خم‌هایی با طول موج کوتاه در مسیر رودها هستند.

تاكون تحقيقي در مورد خاک بانه صورت نگرفته است، و اطلاعاتی که تاکنون به دست آمده براساس بازدیدهای صحرابی و برداشت‌های کارشناسی و اطلاعات موجود، و با مراجعه به دفتر خاک‌شناسی اداره جهاد کشاورزی بانه و بازدید عینی کارشناسان خاک‌شناسی و نمونه‌برداری از بروفیل خاک، بوده است. خاک منطقه از نظر پوشش گیاهی و درختچه‌ای مملو از مواد آلی، مواد معدنی و نیز آهک در حد متوسط است و بر حسب مواد اولیه تشکیل‌دهنده خاک دارای زهکش

خاک منطقه از نظر پوشش گیاهی و درختچه‌ای مملو از مواد آلی، مواد معدنی و نیز آهک در حد متوسط است و بر حسب مواد اولیه تشکیل‌دهنده خاک دارای زهکش خوب و مناسب طبیعی است

دره شلیل در کردستان عراق محدود می‌باشد. شلیل یک پیش‌آمدگی از خاک عراق در خاک ایران است و بین بانه و مریوان، به طول تقریباً ۴۵ کیلومتر و عرض نیم تا ۳۵ کیلومتر واقع شده است؛ شلیل از لحاظ مرزبندی کاملاً غیرطبیعی و خارج از اصول تحدید حدود است. بانه از سوی مشرق، نیز به خط‌الرأس بین دهستان سرشیو میرده (سقرا) و از طرف مغرب به دهستان سیوه بیل و آلان در کردستان عراق و بخش سرنشیت محدود می‌باشد.

طول جغرافیایی بانه ۴۵ درجه و عرض آن ۳۵ درجه و ۵۹ دقیقه است. ارتفاع آن ۱۵۲۵ متر از سطح دریا و مساحت آن ۵۰۰۰ کیلومترمربع می‌باشد. ۸۰۰۰ هکتار از این منطقه را جنگل و ۵۰۰۰ هکتار را مرتع تشکیل می‌دهد که تقریباً از نوع مرتع درجه یک به حساب می‌رود.

آب و هوا

عوامل تأثیرگذار بیرونی بر اقلیم بانه، در فصل گرم سال، با پیشروی مرکز پرفشار جنوب حاره و استقرار آن بر خاورمیانه، خود را نشان می‌دهند که خود مانع ورود سیستم‌های مدیترانه‌ای و بادهای غربی و ... به داخل غرب کشور و به تبع آن به ایران می‌شود. در اواخر فصل پاییز، با عقب‌نشینی آرام سیستم پرفشار و پایین رفتن آن به عرض ۱۴ درجه حد شمالی، بهصورت نرمال زمستان شهرستان بانه فرا می‌رسد و بارش‌های اواخر آذرماه و اوایل دی‌ماه شروع می‌شود. با عقب‌نشینی پرفشار جنوب حاره‌ای آزور، دوره سرد سال نیز شروع شده و دالانی برای ورود آنتی‌سیکلون سبیری بر روی منطقه باز می‌شود، اما به دلیل برخورد با ارتفاعات زاگرس و ارتفاع گرفن، آن گونه تداوم و سرمایش واقعی را که در شرق ایران موجب می‌شود در منطقه ایجاد نمی‌کند؛ اما در اوج گسترش خود هواهای سرد را به دریای مدیترانه‌ای ریخته و سبب تشکیل جبهه و نهایتاً سیکلون‌های مدیترانه‌ای می‌گردد. موقعیت بانه روی ناهمواری‌های غربی زاگرس و در دامنه‌ها، رو به توده‌های غربی است، لذا بارش آن مناسب می‌باشد. بانه در دوره گرم سال تحت تأثیر عوامل آب و هوایی منطقه حاره قرار دارد. با عقب‌نشینی بادهای غربی در بانه شاهد ورود سیستم پرفشار جنوب حاره‌ای آزور بر بالای منطقه هستیم، هوا در این دوره از سال حالت پایدار و آرام دارد و بر اثر تابش خورشید وضعیت کم‌پشاری بر سطح زمین حاکم می‌شود. آب و هوای بانه از نوع BS (نیمه‌خشک) می‌باشد. بانه، با توجه به مدل کوپن، به دلیل بارش‌های زمستانی دارای زمستانی سرد و تابستانی نسبتاً خشک و آب و هوای نیمه‌مرطب سرد و در مقایس وسیع تر دارای اقلیم نیمه‌خشک می‌باشد. بارش سالیانه شهرستان بانه ۷۰۰ میلی‌متر است.

مرا تع بجهه برداری می کرده اند

از اهمیت برخوردار است. به علت افزایش جمعیت روستا و نگهداری تعداد زیاد دام، قسمتی از مرا تع حوالی روستاها و مسیر تردد دامها از بین رفته و این امر موجب افزایش فرسایش خاک در منطقه شده است. پوشش گیاهی مناسب در منطقه سبب شده تا حیات وحش جایگاه خوبی در مرا تع منطقه داشته باشد به طوری که جانورانی چون گرگ، خرگوش، روباه، خرس و حتی گله های گراز و همچنین پرندگانی نظیر کبک، قرقاول، عقاب، کبوتر، شاهین و کركس در منطقه دیده می شوند. متأسفانه با وجود شکارچیان متعدد و شکارهای بی رویه و خارج از فصل و غیره نسل اکثر پستانداران بزرگ و پرندگان کمیاب در منطقه رو به انقرض است. به طور کلی پوشش گیاهی و تنوع گونه های در شرایط خاص اکولوژیکی و توبوگرافی دخالت مؤثری دارد. گونه های علف خوش خوارکی مانند جاشیر، کما و مزره که احتیاج به خاک سبک مملو از مواد آلی و زهکشی خوب دارند، با توجه به رطوبت نسبی بالا و دمای کم رویش خوبی دارند. در ارتفاعات میانی که نسبت به ارتفاعات بالای رطوبت نسبی کمتر است و رویش گونه های خوش خوارک خانواده گرامینه، مانند مرغ، علف باغ، علف گندمی، برموس، فسیتوک و خانواده لگومینوز مانند بنداش، خل، ماشک، نخود وحشی، شبد و حشی غالب است. اما در ارتفاعات پایین و نقاط پست که نسبت به ارتفاعات فوق از رطوبت کمتر و دمای بالاتری برخوردارند و خاک نیز به دلیل تردد بیش از حد مردم، از نفوذ پذیری اش کاسته شده، بیشتر گیاهان غیر خوش خوارکی خانواده لگومینوز، گون، خارشتر و خانواده کمپوزیته انواع گل گندم، جارو، شاقله، کنگر، بو مادران و از خانواده فرنیون رویش دارند. به طور کلی، گیاهان خانواده چتریان در ارتفاع بالای ۲۳۰۰ متر، و خانواده لگومینوز و گندمیان در ارتفاع ۲۰۰۰-۲۳۰۰ متر می رویند. در ارتفاع ۲۰۰۰ متر پایین تر نیز گیاهان خوش خوارک رشد می کنند.

گونه های، جاشیر و منده از گیاهان خوش خوارک مقوی خانواده چتریان هستند که مردم در هنگام بهار و در اوایل رشد، از آن ها به عنوان غذا استفاده می کنند و در زمستان هم برای تأمین علوفه دام، ذخیره آن ها را مورد استفاده قرار می دهند. گیاهان دارویی منطقه هم عبارت اند از گاوزبان، شیرین بیان، گل ختمی، خاکشیر، ترخه کوهی، جاشیر، خرفه و رویاس. البته از این گیاهان، به دلیل وجود داروهای شیمیایی، کمتر استفاده می شود.

منابع

۱. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، نقشه های توبوگرافی ۱:۵۰۰۰۰، باهه، شوی، میرده، بوالحسن، بویین
۲. شریفی کریم، اطلاعات شفاهی، کارشناس اداره منابع طبیعی باهه
۳. مرادی، امید، بررسی هیدرولوژی حوضه آبخیز رود باهه و برآورد فرسایش و رسوب، دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران، ۱۳۸۶
۴. نقشه زمین شناسی آلت، ۱:۲۵۰۰۰، سازمان تحقیقات آب و خاک تهران
۵. نقشه کاربری اراضی، سازمان تحقیقات آب و خاک تهران

خوب و مناسب طبیعی است. بافت خاک رسوبی و PH آن تقریباً خنثی ۷-۶/۷ است. طبقه زیرین خاک شنی رسی و هدایت الکتریکی آن $Eco2$ / می باشد.

آب و همچنین نور، حرارت و مواد کانی در حیات رستنی ها نقش اساسی دارند. از نظر نیاز به آب رستنی ها را می توان رده بندی کرد؛ به این صورت که نیاز برخی اندک، نیاز بعضی زیاد و نیاز شماری از آن ها در حد متعارف یا بینایی است. شرایط رویش مرتع شهرستان باهه به شرایط آب و هوایی آن بستگی دارد، یعنی در فصل بهار که از نظر بارندگی و دما شرایط مناسبی است مرا تع باهه سرسیز و شرایط رویش در آن فراهم می شود به طوری که انواع گونه های گیاهی در مرا تع می رویند که مردم از آن ها برای خوارک، دارو و تأمین علوفه برای دام استفاده می کنند. در قدیم برای تهیه مواد شوینده و بهداشتی از گون استفاده می کرده اند. مرتع در ایران یکی از ارکان اصلی دامداری و دامپروری است خصوصاً در شهرستان باهه، با شرایط اقلیمی و موقعیت خاص طبیعی مرتع داری از اهمیت زیادی برخوردار است. مرا تع باهه در گذشته جولانگاه مالکین و حشمداران بوده و هر گروهی به هر نحو که استفاده آنان ایجاد می شوند از مرا تع بجهه برداری می کرده اند. این مرا تع بسیار سرسیز و با پوشش گیاهی بسیار بالا در حدود ۸۰ درصد، هستند و نظیر آن ها کمتر در کشور دیده شده است. دامداران منطقه جهت تهیه علوفه زمستانی خود مرا تع درجه یک و دو همانند زراعت علوفه به راحتی درو و آن را برداشت می کنند. علف این مرا تع مرغوب و خوش خوارک است و غذای اصلی و علوفه زمستانی احشام مناطق را تأمین می کند. در فصول دیگر سال، به دلیل شرایط آب و هوایی، چون کمبود بارندگی در فصل تابستان و سردی هوا و ریزش برف در زمستان مرا تع به خشکی می گراید. تنها در اواسط پاییز، به دلیل بارندگی، به مدت حدود ۲۰ روز شرایط رویش بعضی گونه های مرتع فراهم می شود که آن هم، به دلیل فرا رسیدن زمستان، این گونه های زود خشک می شوند. اهمیت مرا تع از نظر حفظ خاک و جلوگیری از فرسایش خاک نیز قابل توجه می باشد.

حدود ۷۵ درصد زمین های باهه دارای خاک کم عمق با شیب زیاد است. اصلی ترین عاملی که سبب پایداری آب و خاک شهرستان باهه شده همانا پوشش گیاهی و مرتع این منطقه است. این پوشش گیاهی در طول دوران های مختلف علاوه بر حفظ خاک اندک و کوهستان های منطقه سبب کند نمودن آهنگ حرکت رواناب های ناشی از بارندگی ها شده و امکان نفوذ تدریجی این رواناب ها را به سفره های آب زیرزمینی فراهم نموده است.

پوشش گیاهی همچنین عامل عمده در مهار کردن سیلاب است. اکو سیستم مرتع در باهه فقط در فصل بهار زنده و در بقیه سال خشک است. البته در مناطقی که آب وجود دارد مثل اطراف رو دخانه ها یا جاهایی که آب زیرزمینی به سطح زمین راه یافته است، مرا تع همچنان قابل استفاده اند.

عوامل متعددی در رویش مرا تع باهه دخالت دارند که از آن جمله آب، هوا، خاک و نیز ویژگی های زمین شناختی است که در این تحقیق سعی شده ویژگی های آن بررسی شود. با توجه به عوامل فوق است که پوشش گیاهی باهه رشد کرده و منافع زیادی را برای محیط و مردم به بار آورده است. مرا تع برای زندگی جانوران وحشی و حشرات نیز